

Vestir i menjar a l'Edat Mitjana

ÍNDEX

1. Informació del museu
2. Introducció
3. Objectius didàctics
4. Continguts:
 - Fets i conceptes
 - Procediments
 - Actituds i valors

5. Activitat d'ensenyament i aprenentatge:
 - Proposta didàctica
 - Orientacions per a l'activitat
6. Documentació:
 - Bibliografia
 - Webs

El Museu Diocesà i Comarcal de Solsona

Fundat el 1896, el MDCS fou un dels primers museus diocesans de Catalunya. A la primera meitat del segle XX experimentà un gran creixement amb la nova secció de prehistòria. Ubicat al Palau Episcopal, fou íntegrament renovat durant els anys vuitanta sota el patronatge del Bisbat de Solsona, la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de la ciutat.

Col·leccions historicoartístiques pluridisciplinars:

- Sal: col·lecció d'objectes de sal (segle XIX)
- Prehistòria: del neolític al món iberoromà
- Romànic: art sacre (segles X al XIII)
- Gòtic: art sacre, forja, indumentària i ceràmica (segles XIII al XVI)
- Renaixement-Barroc: art sacre, ceràmica, vidre, indumentària i mobiliari (segles XVI al XVIII)
- Segles XIX-XX: col·lecció etnogràfica comarcal. Món rural i oficis (Actualment no exposada)

Dependències – serveis

- Recepció - sala d'actes - sala d'exposicions temporals
- Sales d'exposició permanent
- Reserves visitables
- Taller de documentació – restauració – laboratoris
- Biblioteca – sala de consulta

Horari de visita

Octubre – abril:

de 10 a 13 i de 16 a 18 h

Maig – setembre:

de 10 a 13 i de 16.30 a 19 h

Diumenges i festius:

de 10 a 14 h

Dilluns, Cap d'Any i Nadal:

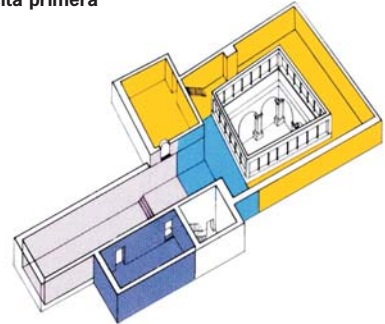
tancat

Adreça

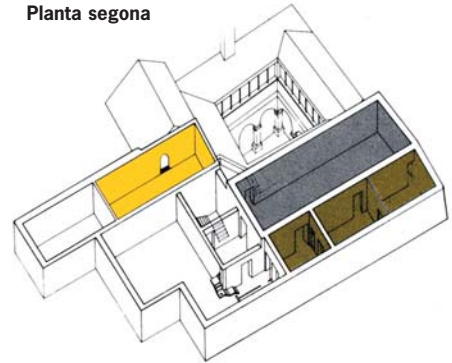
Plaça de Palau, 1
25280 Solsona
Telèfon i fax: 973 48 21 01
<http://museu.bisbatsolsona.cat>
museusolsona@bisbatsolsona.cat

Dependències i serveis del museu

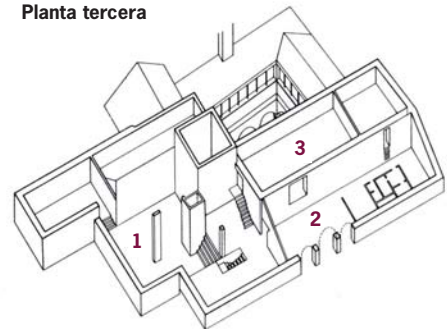
Planta primera

Planta segona

Planta tercera

- Col·lecció de sal
- Neolític. Calcolític-Megalitisme.
Edat del Bronze
- Influències colonials. Món Ibèric.
Mon Romà
Romànic
- Gòtic
- Renaixement. Barroc. Segle XIX

1. Reserves visitables
2. Tallers de documentació-restauració-laboratoris
3. Biblioteca-sala de consulta

Edita

Continguts

Vestir i menjar a l'edat mitjana

Introducció

L'activitat presentada sota el títol *Vestir i menjar a l'Edat Mitjana*, constitueix la proposta didàctica que proposa el Museu Diocesà i Comarcal de Solsona als grups escolars de cicle mitjà i superior de Primària per a aproximar-se, des d'alguns aspectes de la vida quotidiana, al període de l'Edat Mitjana.

A través de l'observació directa de diverses pintures i escultures gòtiques del Museu esbrinarem trets característics de la vida quotidiana a l'Edat Mitjana. Aprendre quina va ser la indumentària utilitzada i què era el que menjaven els diferents estaments socials, tot partint d'una anàlisi de la societat medieval com a contextualització prèvia i necessària.

Objectius didàctics

L'objectiu general de l'activitat és, fonamentalment, que els alumnes de cicle mitjà i superior de primària gaudeixin de la visita, assoleixin els continguts plantejats i descobreixin que les obres d'art que es troben en un museu, si les observem i les estudiem, ens parlen, ens aporten informació sobre l'època en la qual van ser creades. En aquest cas particular, les obres que hem seleccionat, així com d'altres que trobareu al Museu, ens permeten veure com vestien i què i com menjaven les diferents classes socials en l'Edat Mitjana. A més, l'aproximació directa i vivencial a aquestes obres pretén posar els alumnes en contacte amb les formes d'expressió artístiques d'aquest període.

Continguts

Fets i conceptes

- Reconèixer en l'Edat Mitjana el període de formació del territori català, tot identificant alguns dels fets històrics més significatius.
- Entendre la societat medieval com una estructura piramidal amb relacions jeràrquiques basades en el vassallatge.
- Veure que la nostra llengua prové del llatí.
- Analitzar la indumentària emprada per les diferents classes socials i estaments, relacionant-la amb la funcionalitat i com a distinció de les classes socials.
- Aprofundir en la temàtica cavalleresca.
- Reconèixer els ornaments litúrgics i relacionar-los amb la jerarquia eclesiàstica.
- Identificar els personatges sagrats dins d'una obra d'art.
- Analitzar els hàbits alimentaris de cada estament social: què, com i on menjaven.
- Identificar, en general, diferents referents sobre la vida quotidiana a l'Edat Mitjana.

Procediments

- Observar amb deteniment obres d'art medievals per identificar i valorar el seu llenguatge específic.

- Interpretar el significat de les obres tot emprant la reflexió, l'associació i la deducció, així com altres fonts, directes o indirectes, d'informació.
- Establir criteris, comparacions, conclusions i debats.

Actituds i valors

- Valorar la funció dels museus i en particular els objectes patrimonial que hi trobem en tant que testimonis de la manera de pensar, de viure i d'expressar-se dels nostres avantpassats.
- Fomentar el gust per l'observació de l'obra d'art i la valoració del patrimoni.
- Fomentar l'esperit crític.
- Promoure l'esperit del treball conjunt i participatiu: debat, diàleg, reflexió.

Activitat d'ensenyament i aprenentatge

La proposta didàctica

Aquesta proposta està pensada perquè sigui el mateix mestre qui la pugui conduir. Per a aquest motiu, us posem a l'abast el **quadern de l'alumne**, que us l'haureu d'imprimir i portar fotocopiats el dia de la visita al Museu, i aquest document, **el quadern del professor**, on trobareu una sèrie d'orientacions que creiem que us poden ajudar a l'hora de plantejar l'execució de l'activitat.

El quadern de l'alumne pretén ser una eina clara, dinàmica i directa per treballar d'acord amb els objectius plantejats. Permet l'aproximació mitjançant diverses activitats a les formes de vida quotidiana a l'Edat Mitjana, en concret en relació amb el vestir i el menjar, tot contactant amb el llenguatge plàstic de l'art medieval mitjançant l'anàlisi de les obres seleccionades.

El quadern del professor conté les orientacions sobre com executar l'activitat, informació que us pot ajudar a bastir el vostre discurs el dia de la visita al Museu, i el solucionari del dossier de l'alumne.

El bon funcionament de l'activitat recau en la interacció de l'alumne amb l'obra d'art seleccionada, i amb la proposta que us presentem confiem que tingueu al vostre abast tots els instruments necessaris per a assolir-ho.

No obstant, la proposta que us posem a l'abast, en haver de cobrir una franja prou àmplia d'edat (8-12 anys), només vol ser una pauta de treball. Resta a les vostres mans fer les adaptacions que cregueu oportunes perquè el dossier de l'alumne s'ajusti a les vostres necessitats.

Orientacions per al desenvolupament de l'activitat

Per a desenvolupar aquesta activitat, centrarem la visita al Museu Diocesà i Comarcal de Solsona en l'observació directa de set obres, ubicades totes elles a la planta segona del Museu, secció gòtica; i a la Catedral de Santa Maria en l'observació del retaule procedent de Santa Maria d'Ivorra, situat en una capella lateral al costat dret de l'església, vora el claustre.

Es preveu que la durada de l'activitat sigui aproximadament de dues hores i mitja. Abans de començar la visita els alumnes deixaran les motxilles i es farà servei de lavabos. Per començar, cal que els alumnes tinguin a punt una carpeta, el dossier de l'alumne fotocopiats i un bolígraf.

Suggerim que feu seure el grup a l'entrada de la sala gòtica del Museu. Abans de començar, caldrà explicar l'objectiu i la dinàmica de la visita, i a continuació detectar les idees prèvies dels alumnes sobre la temàtica a treballar.

El quadern de l'alumne marcarà les pautes de treball, i pel que fa al criteri d'anàlisi de les obres proposades, serà el mateix per a totes les imatges. Us aconsellem que els alumnes observin molt bé cadascuna de les obres seleccionades de forma individual i que ells sols detectin les característiques més significatives: com van vestides les persones que es representen, en quina escena s'emmarquen, reflecteixen una determinada classe social, quins altres elements ens mostren aspectes de la vida quotidiana o ens indiquen la posició social del personatge representat, amb quina tècnica s'han fet les obres objecte d'estudi, quines característiques estilístiques (colors, composició, expressió de la cara, gestos...) els han cridat més l'atenció, etc.

Una vegada observades les obres de forma individual, proposem que recolliu el grup i aneu treballant cadascuna de les activitats del quadern ubicant-vos davant de cadascuna de les obres seleccionades i creant un diàleg basat en l'anàlisi i l'opinió envers aquestes, per tal que a continuació els alumnes contestin les preguntes associades. Aquí serà imprescindible l'ajuda del professor per resoldre i conduir algunes preguntes. Així mateix, per complementar la informació de cadascuna de les obres analitzades, podeu fer ús del catàleg del Museu.

Creiem convenient que remarqueu en el vostre discurs d'anàlisi els següents temes:

- L'art medieval és promogut per les classes poderoses. D'aquí que la majoria d'obres que podem observar al Museu representen escenes religioses o evidencien l'estatus social de la noblesa.
- La relació entre la manera de vestir-se i de menjar i la pertinença a un estament o classe social determinat.
- L'adequació de la manera de vestir del personatges antics representats a les modes coetànies dels segles medievals. El mateix pel que fa als estris representats com ceràmiques medievals, escudelles, gerros, etc., a l'escena del Sant Sopar.

Les obres a treballar

Sant Dubte d'Ivorra
Detall de retaule

Pintura al tremp sobre fusta
Finals del s. XIV
Procedència: Santa Maria
d'Ivorra (Segarra)
Ubicació actual: Catedral de
Santa Maria de Solsona

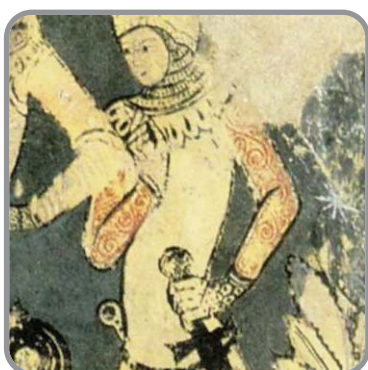
Epifania
Detall de retaule

Alt relleu de pedra
Darrer terç del s. XIV
Procedència: Santa Maria
de Preixana
(Pla d'Urgell)

Esposoris de la Verge
Detall de retaule

Pintura al tremp sobre fusta
1390-1400
Procedència: Sant Pere de
la Curullada (Segarra)
Autor: Pere Serra

Crucifixió
Detall de pintures murals

Pintura mural. Fresc
Segon quart del s. XIV
Procedència: Sant Miquel
de Cardona (Bages)
Forma part d'una represen-
tació del Calvari i escenes
de la vida de Sant Esteve.

**Sepulcre d'Hug de
Copons**

Escultura de pedra
Vers 1360
Procedència: Sant Julià de
Llor (Segarra)
Autor: Pere Moragues

Sant Pere Apòstol
Detall de retaule

Pintura al tremp sobre fusta
Finals del s. XV
Procedència: Sant Pere
d'Ardèvol (Solsonès)

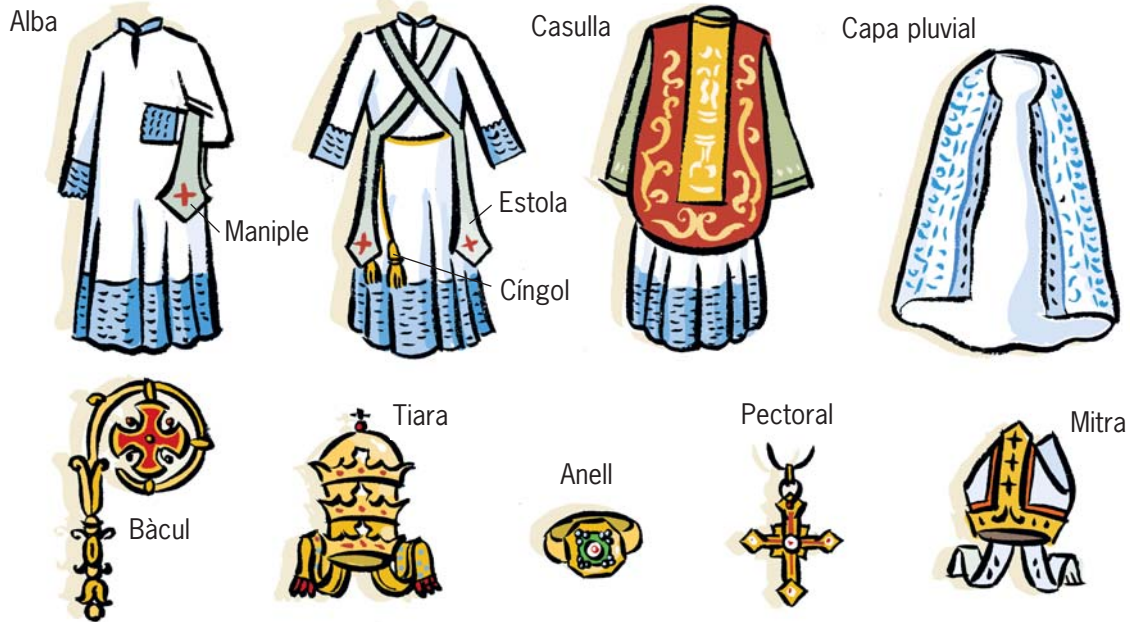
Sant Sopar

Pintura al tremp sobre fusta
Segon quart del s. XV
Procedència: Santa Constança
de Linya (Solsonès)
Autor: atribuït a Jaume Ferrer I

Sant bisbe dempeus

Escultura de fusta
Segle XV
Procedència: desconeguda

La indumentària litúrgica del clergat

Alba

Té el seu origen en la túnica, peça d'ús comú ja des d'època grega i que perdura fins a l'edat mitjana. De color blanc, era utilitzada antigament, i en les diferents cultures, pels sacerdots per fer els sacrificis als déus. En el cristianisme és la primera peça de roba que es col·loca el sacerdot, i simbolitza, pel seu color, la innocència i la puresa de cor.

Maniple

Als primers segles del cristianisme, era una mena de tovalló que portaven els sacerdots al braç esquerre per eixugar-se la suor durant la missa. A partir del segle X esdevé un element ornamental i és senyal de servitud i símbol de les bones obres que s'han de fer.

Casulla

És un vestit exterior ornamental que es posa el sacerdot per oficiar la missa, i simbolitza la caritat. Originalment era una capa amb una única obertura pel cap, que es

posava damunt de la vestimenta. Com indica el seu nom (en llatí significa "petita casa") suggereix que el sacerdot "acull" tots els feligresos.

Cíngol

Element utilitzat per subjectar l'alba. És símbol de mortificació, continença i castedat

Estola

Antigament era un vestit exterior ornamental i de certa distinció. Els sacerdots cristians l'incorporen, amb un format molt reduït, com a signe d'autoritat i dignitat, alhora que d'obediència. Representa el vestit de la immortalitat.

Capa pluvial

Originalment era una capa amb caputxa que utilitzaven tant religiosos com seglars per protegir-se de la pluja; posteriorment es va convertir en una peça ricament ornamentada que utilitzaven els sacerdots en les grans cerimònies i en les processons. Simbolitza el vestit de glò-

ria i immortalitat que cobrirà els homes després de la resurrecció.

Bàcul

És el bastó que utilitzen els bisbes; és el símbol dels pastors espirituals del poble.

Anell

Simbolitza la fidelitat i l'aliança.

Pectoral

Creu, símbol que recorda que el bisbe porta el missatge de Crist. De vegades contenien relíquies de sants.

Tiara

És una triple corona; significa el triple poder que té el Papa: el poder de l'ensenyança, el poder sacerdotal i el poder de governar.

Mitra

Deriva d'un barret persa de dues punxes, que representa dues banyes, símbol del poder (força) i la justícia (equilibri). Significa la dignitat d'un bisbe o arquebisbe.

Documentació complementària

Bibliografia

- *Catàleg d'Art Romànic i Gòtic del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona*. Patronat del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, Barcelona, 1990.
- *Guia del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona*. Calderer, J. i Trullen, J.M. Patronat del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, Barcelona, 1993.
- *La vida quotidiana a l'Edat Mitjana a través de l'Art Gòtic*. Pendàs Garcia, M. Vicens Vives, Barcelona, 2000.
- *Mirada a la Barcelona medieval des de les finestres Gòtiques*. Batlle, C. i Vinyoles, T. Rafael Dalmau (Editor). Capellades, 2002.
- Referències bíbliques: Mateu 16, 15-19, Joan 13, 21-16.
- *El món medieval d'Anno*. Mitsumasa Anno. Ed. Joventut. Barcelona, 1986.
- *La mujer medieval*. Edició de F. Bartini. Ed. Alianza. Madrid, 1991.
- *El hombre medieval*. Jacques Le Goff y otros. Ed. Alianza. Madrid, 1991.
- *El poder a l'Edat Mitjana*. V.V.A.A. Pagès editors. Lleida, 2004.
- *Una fiesta medieval*. Aiki. Ed. Joventut. Barcelona, 1982.
- *Viaje por el corazón de la Edad Media*. Philippe Brochard, Hugues Labiano. Viaje a través de la historia del mundo. Ed. Plaza Joven. Barcelona, 1989.
- *La vida en un pueblo medieval*. Gwyneth Morgan. Historia del mundo para jóvenes, Ed. Akal. Madrid, 1990.
- *La caballería*. Flori, J. Alianza Editorial, Madrid, 2001.
- *La vida de los hombres en los tiempos de los caballeros y castillos: 1250-1350*. Pierre Miquel. La vida de los hombres, Ed. Molino. Barcelona, 1978.
- *Caballeros y castillos*. Judy Hindley. A través del tiempo, Ed. Plesa S.M. Madrid, 1977.
- *Castillos*. Gravett, C. Pearson-Alhambra Educación, Madrid, 2004.
- *Nacimiento de un castillo medieval*. David Macaulay. Ed. Timun Mas. Barcelona, 1981.
- *Els castells de Catalunya*. Lluís Almerich. Monografies històriques de Catalunya, Ed. Millà. Barcelona, 1984.
- *El castell dalt d'un turó*. Enric Bagué. Avui sabreu, Ed. Teide. Barcelona, 1969.
- *Retaule de la vida medieval*. REC. Ruiz i Calonja. Barcanova, Barcelona, 1990.
- *Iconografía cristiana*. Guía básica para estudiantes. Juan Carmona Muela. Istmo Ed. Madrid, 2003.
- *Llibre de Sent Soví*. Llibre de totes les maneres de potatges de menjar. Llibre de totes maneres de confits. Barcino, Barcelona, 2004.
- *Menjar a Catalunya*. L'estil d'un poble (catàleg de l'exposició homònima). Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Barcelona, 1997.
- *Manual litúrgico*. Joaquín Solans, J. Imprenta de E. Subirana. Barcelona, 1913.
- *Solsona i el Solsonès en la història de Catalunya*. Vol. I i II. Llorens Solé, A. Ed. Virgili & Pagès. Lleida, 1987.
- *La Mare de Déu del Claustre de Solsona*. Llorens Solé, A. Solsona, 1966.
- *Miscel·lània: Solsona, 400 anys d'història*. Ajuntament de Solsona, Solsona, 1994.
- *Un cop d'ull a la història de Solsona*. Planes Albets, R. / Bayès. P. Ajuntament de Solsona, Solsona, 1990.

Lectures per als alumnes

Contes de castells i de cavallers

- *Llegendes de castells catalans*. Pere Català i Roca. Nissaga, Ed. Rafael Dalmau. Barcelona, 1983.
- *El castell del sol d'or*. Germans Grimm. Llibres del sol i de la lluna, Publicaciones de l'Abadia de Montserrat, 1984.
- *Misterio en el castillo*. Laura García Corella. Los jaguares, 9, Ed. Laida. Bilbao, 1978.
- *El cavaller poruc*. Barbara Hazen. Ed. Destino. Barcelona, 1990.
- *El cavaller Alfons de Rodalcap*. Jom-Peter Dirx. Els Grumets de mar enllà, Ed. La Galera. Barcelona, 1991.
- *El cavaller del Clot de l'infern*. Teresa Duran. El petit esparver, Ed. La Magrana. Barcelona, 1986.
- *Los enigmas de Tantalón*. Steve Jackson. Los albumes Altea, Ed. Altea, 1987.
- *El cavaller galàctic*. Laura Julian. El vaixell de vapor, Ed. Cruïlla. Barcelona, 1988.
- *Joanet i el cavaller Somiat*. Enrique A. Llobregat. Biblioteca infantil. Ed. Generalitat Valenciana, 1985.
- *Històries a mig camí*. Robert Saladrigas. La Xarxa, Publicacions de l'Abadia de Monsterrat, 1981.
- *Els tres cavallers del Segre*. Joles Senell. L'ocell de paper, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983.
- *El missatge del cavaller de l'Àguila Rampant*. Alvar Valls. Els grumets de la Galera, Ed. La Galera. Barcelona, 1983.
- *Roc el cavaller*. Pere Solà. Les aventures de Roc el cavaller. Ed. Virgili i Pagès. Lleida, 1988.

Contes de joglars

- *Asperú joglar embruixat*. Mercè Canela Garayoa. Els grumets de la Galera, Ed. La Galera. Barcelona, 1982.
- *El cercle d'oroboros*. Montserrat Canela. L'esparver, Ed. La Magrana. Barcelona, 1982.
- *Les carabasses del diable*. Gerard Pussey i Michael Gay. Alioma. Barcelona, 1986.

Novel·les cavalleresques

- *L'ordre de cavalleria (Tirant lo Blanc, capítol 28-32)*. Joanot Martorell. El tinter dels clàssics, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986.
- *Curial i Güelfa*. A cura de Jordi Tiñena. Lectures e itineraris, Laertes. Barcelona, 1989.
- *Tirant el Blanc*. Artur Martorell. A cura de Jordi Tiñena, Lectures i itineraris, Laertes. Barcelona, 1989.
- *Tirant el Blanc*. Joanot Martorell. Adaptació de Joan Sales. Els llibres amb cua, Ed. del Mall. Barcelona, 1979.
- *Els patafís d'un patagó*. Andreu Sotorra. Moby Dick, Ed. La Gaya Ciència. Barcelona, 1984.
- *Canigó*. Jacint Verdaguer. Adaptació d'Artur Martorell. El Fanal de proa, Ed. Proa. Barcelona, 1987.

Webs

- www.xtec.es/~aguiu1/socials/hist042.htm
Cercador d'història medieval, amb textos, imatges, mapes, arxius sonors, enllaços d'història medieval a internet...
- <http://www.google.com/Top/World/Catal%C3%A0/Societat/Hist%C3%B2ria/Medieval/>
Cercador de webs sobre història medieval
- <http://www.histodidactica.es/WEBQUEST/Troballa%20medieval/prova2.htm>
Webquest sobre història medieval
- www.xtec.es/aulanet/viatge/credit1/03/repro13a.htm
L'organització política a l'Edat Mitjana
- www.grec.com/xtec/credit4/03/repro43a.htm
L'art i el pensament a l'Edat Mitjana
- <http://www.weblandia.com/castillos/cmapacat.htm>
Castells de Catalunya / situació al mapa / localització per comarques
- www.arteguias.com/castillos.htm
Rutes del romànic i art medieval
- http://sepiensa.org.mx/contenidos/historia_mundo/md_media_ppal.html
La pobresa i la pesta negra a l'Edat Mitjana
- http://www.portalplanetasedna.com.ar/vida_edad_media1.htm
Formes de vida a l'Edat Mitjana. Alimentació i vestimenta (i altres)
- <http://www.monografias.com/trabajos13/vidaymu/vidaymu.shtml>
Vida i mort a l'Edat Mitjana.
- http://www.protocolo.com.mx/articulos.php?id_sec=7&id_art=1757&id_ejemplar=0
La taula a l'edat mitjana
- <http://www.labibliaonline.com.ar/WebSites/LaBiblia/Revista.nsf/Indice/LosColoresLiturgicos?OpenDocument>
El simbolisme dels colors en la litúrgia
- <http://www.elmundo.es/magazine/2002/121/1011350873.html>
La indumentària actual del Papa
- <http://www.solsonalafesta.net/>
Història de la Festa Major de Solsona (patrimoni immaterial d'origen medieval)
- <http://www.ajsolsona.net/es/ciutatsolsona/historia.aspx>
Història de Solsona